

براہوئی خلقی شاعری، خلقی زندنا آدینک

☆ یوسف مینگل

ABSTRACT.

In order to be aware of the social life of a community, the study of their folk literature is necessary. Folk literature not only gives awareness regarding culture, social norms, values and tradition of a particular community, but also the reader comes to know about their religious beliefs and day-to-day life. The folk literature of a particular community not only tells what sources they bring in use in order to lead their life but also depicts their way of earning their daily-bread. Brahui people have depicts their way of earning their daily-bread. Brahui people have depicted their emotions and feelings in the form of folk poetry. This is why the folk literature is also said to be the voice of heart of the people.

The language of Brahui folk literature is very simple, easily understandable for a common man, and it is based on realism. Thus, folk poetry reflects the folk life of Brahui people.

اسہ قوم اسینا راجی زندء چاننگ کن اموقوم سنا خلقی / اسی ادب نامطالعہ کنگ ضروری مریک۔ ہراڑے خلقی ادب ٹی مخلوق ناتول و بش، دوو غر بیدہ غاتا باروٹ معلومداری مینگ کیک اموڑے اوقتا ذریعہ معاش، زند تدیفنگ ناباروٹ جوانی اٹ چاننداری دوئی مریک۔
 خلقی ادب نامطالعہ غان دا ظاہر مریک کہ دا مخلوق تینا زندہ منگ کن ہرا ہرا وسیلہ غاتے استعمال ٹی

☆ لیکچرار، شعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان، کوئٹہ۔

ایسے؟۔ اوفتاند ہی اعتقاد اک انت مسونو؟ او فک امرزندتد یفینو او امرزندگی کرینو؟ اندا خاطر ان خلقی ادب ء اوفتا است سنا تو ار پانتنگ انتے کہ او فک تینا ہر قسم نا کیفیت آتا اظہارے شاعری نا وژٹ مونا ایسونو۔ او فک امرخانو اندن بیان کرینو۔

براہوئی خلقی شاعری نازبان باز سادہ ء ہرائی بیرہ حقیقت آن کاریم الزگانے۔ خلقی شاعری ئی اوتا بیان اوتا خلقی زندنا حقیقت نادرشانی ء یک۔ اندا خاطر ان دا پانگ مریک کہ براہوئی خلقی شاعری ء مونا تنگ آن پد براہوئی مخلوق تا زندنا مونا آدیک آن بارختنگ۔ ہراژان نن اوفتا زندو بود آن آسانی اٹ واجب وارمنگ کینے۔

خلقی شاعری اسہ جاج اس۔

دا اسہ منوکوہیت اسے کہ ادب ئی خلقی ادب ناہند و جاگہ بھازا ہم سرپند منگ اک انتے کہ پوسکنا ادب ء شون تنگ اٹ متکنا ادب نا بھلو کمک اس مریک۔ پوسکنا ادب ء مونی دنگ کن مخلوق نا مزاج ء جوانی اٹ سرپند مروئی مریک دا مزاج نننے سنا خلقی ادب اٹ جوان وژٹ رسینگ، عبدالرحمن کردنوشتہ یک کہ ”ہرا اسہ زبان نا ادب ء مونا تنگ کن داگڑانا معلومداری ضروری ء کہ دا زبان تون تعلق تنجو کا مخلوق نا ذہنی ساخت، بس ماحول ء اوئی اوژدہ روایت آک ء بس رسم ورواجا کہ ہراوژنا ریرے۔ انتے کہ دا جاج وپٹ وپول آن بیدس صحیح وژٹ حقیقت آتا معلوم منگ کپک۔ اندن دا زبان نا باروٹ اسہ جوانو ادب اس ہمو وخت ء مونا تنگ مریک ہرا وخت ہرا اسہ زبان، علاقہ ء قوم نا صحیح ادبی رنگ ء او نا مخلوق نا مزاج نا جاج معلوم مف۔ داژتون اوارد اہیت سنا پٹ وپول ہم ضروری ء۔ کہ دا قسم نا ادب یا ذہن دا علاقہ یا قبیلہ ئی انتے ء امرودی مس“ (۱)

دنیا نا ایلو ادب آتیاں بار براہوئی ادب نا بناء ہم خلقی ادب آن مریک ہرا کہ نظم ء نثر سناخ آتیا تالان ء۔ دا اژتو ما صنف آک براہوئی ادب نا سرمایہ یا مذی اریو لے بہ نسبت نثر سنا نظم ء زیادہ تلا ہی یا خالصیت دوئی ء انتے کہ نظم ہی نقل یا ترجمہ نا گنجاشت کم سلک۔ وختس کہ نثر ایلو ادب آتیاں متاثر یا اثر پذیرختنگ دا کان بیدس نثرئی ایلو ادب آتیاں ترجمہ غاک ام بھلو کچ ایسی ساڑی مریرہ۔ دا پانگ اٹ چو شک اس مفرو کہ براہوئی خلقی شاعری

براہوئی مخلوق نا ابتدائی تاریخ توں اواری اسے آدینک آسیان بارے ہرا او فتاراجی اقدار، معاشی ذرائع، رسم و رواج، قول و ہش و دینی اعتقاد آتے درشان کیک۔ خلقی ادب نا وخت و تعیین کنگ مشکل ضرور ارے داردٹ افضل میدنگل نوشتہ کیک کہ ”براہوئی لوک ادب نا وخت ہیج وڑٹ تعیین متنے نہ دامکن ارے کہ کس دا نا وخت و تعیین کنگ کیک بہر حال دا بھاز قدیم و متکن و ہیت کسے داردٹ ننے اولیکو پن ہالو پنی و نیازی سے ناپن ملک، ایکہ بھاز شعر تا خالق مسونے۔ او نا وخت و ہندنا ہیج ساتمپک۔ یقین و کہ ہالو آن مست ہم لوک شاعر مسونو“ (۲)

دردٹ خیال دادے کہ خلقی ادب نا بننا زبان توں اواری اور وجودی بسونے او نا دا تخلیق آتا تا ہیج پور راج سنا کاٹم و تخوئی مریک ہر اہتیمی شوان، بزغر، پوریا گر، زمیندار، لمہ ایڑھ و ایلم کل اوڑدہ و ہرا ک تینا کل زندنا کیفیت آتا درشانی و شاعری نا وڑٹ مونا ایسونو۔

ابوالاعجاز حقیظ صدیقی نا پانگ و کہ ”برصغیر پاک و ہندنا جتا بولی و علاقئی زبان تیئی خلقی شاعری تا اسے بھلوڈی اس ساڑی و۔ خلقی شاعری سینہ بہ سینہ اسے نسل آن ایلو نسل اسکان سر مسونے۔ دا شیمرتے تخلیق کروکا شاعر آتا پنگ معلوم افس و اسے شیمرا سینا باروٹ دا ہم پانگ مفک کہ دا کل شیمرا یا مصرعہ غاک اسے شاعر سینا پارو کو۔ انتے کہ خلقی شاعری تے پارو کا ک خواری کش بلکہ لس بزغراک ام دا تہیئی و دیکئی کریا کرینو۔ خلقی شاعری نا گٹ آک (طرز آک) ہمنین و گچین و است چکوک او جاگئی مزاج آتا ترجمان مریرہ۔ بلکہ خلقی شاعری ٹی طرز و بنیاتی اہمیت دوئی و“ (۳)

براہوئی خلقی شاعر کیک مشنوی طرز ننا پوتیا شامل و باز وخت اسے پونا ایلو پوتون ہم آہنگی اف و لے ولدا ام پورا شاعری و خوانگ آن پدا اسے واقعہ اس جوان وڑٹ درشان مریک۔ خلقی شاعری نا صنف آتہیئی لولی، لیکو، نازینک، لیلوی، سوزو، برناز نا و ہالو ہالو بھاز پنی و۔ داژان بیدس براہوئی خلقی شاعری ٹی جنگ و امن نا شعرک، خوشی و شادکامی نا شعرک، مرک و ماتن ناسات آتا پارو کا شعرک، چھنا تا شعرک، ہجر و صل نا باروٹ شعر تیان بیدس قدرتی آفت آتا باروٹ شعرک ام ننا خلقی شاعری ٹی اوڑدہ و۔ ہرا تہیان آسانی اٹ ننا راجی زندنا تاریخ درشان

متنگ کیک۔ ایتنے کہ ہر اتم انسان ء کیفیت آک بسونو تو اوڑکن او ضرور اظہار نا کسر س پٹانے۔ اندن براہوئی مخلوق ء ام تینا زندگی بھاز گرتی ء ویل تینون مون تروکی تمانے یا اوتینا زندگی وختس خوشی و شاد کامی نارنگ آتین ام چس ارفینو۔ غرض کہ زندنا تمام شمنی بڑزی تے تینا اُست ٹی تخنگ نا بجائے شاعری نا وڑٹ مونا ایسونو۔ ہراڑان ننے اوقا زندے خوانگ کن بچو مشکل اس مفک۔ دنکہ۔ ننے خلقی شاعری آن دا معلومداری مریک کہ ننا مخلوق نا گزر بسر مال و مالداری یا کشت ء کشار مسونے۔ اوک اسہ پہوالی ء زند اس تدیفینو۔ ہمیشہ غان پھر، آبادی و خرسی تا رندٹ مسونو۔ ہراڑے آبادی مسونے اموکنڈامون کرینو اندا خاطر ان ننا خلقی شاعری نا گیشتر بشخ امپ ولڈنا سر حال آتیا رے۔

امپ و بٹ براہوئی مخلوق نا زندنا اہم ء شخصس ارے۔ ہبے وختان دا مخلوق امپ ء بٹ کرینے۔ تیخ نماند ٹی سندھ ء ہنانو، باسنی کن واپس تینا علاقہ غاتیا بسونو۔ اندن اوک تینا و تینا مال تا گزرانے کرینو۔ اسہ سفر اسینا واقعہ شاعر سن دن بیان کرینے دنکہ سیل نا موسم ء اسہ آلم اس ہمپنے منزل تا سندھ ء۔ ہمپو کا قافلہ نا شاعر باز جوانی اٹ منظر کشی کرینے قافلہ نا سفر ء بولان نا پُچر و چیل، تل و ول تا صفت اسہ خلقی شاعری سیٹی دن ظاہر کنڈگانے۔

درک نی سلا مے سنگت نا چند آ
 اے دامش تے پھل ہمپن کان نن سندھ آ
 بشام نا گروکاک دریر گڑگیس نا رہی ے
 ورنائی نا پیر مس برباد کریٹ وہی ے
 بولان نا دل تے ٹی گاڈو نا گولائی
 لگ آتا دے کو مسوٹ رندٹ نا جولائی
 کاہوش نا دے تیٹی گداگ ء مش انی
 ہمپنگ نا وخت آ سنگت دوتے تس کش انی (۴)

دارد اسے پین خلقی شاعر اس۔

بسو نو خلق آک اینو زاوہ نا تنگٹی

براہویک پھل ہمپنو سندھ نا شمکٹی (۵)

براہویکی خلقی شاعری ٹی براہویکی تا عقیدہ غاتا باروت ہم معلومداری رسیننگ دنگہ انسان نا وجود تون ہمیشہ
غان عقیدہ غاک گندوک مسونو۔ علی عباس جلاپوری نوشتہ کیک کہ ”علم الا انسان نا اسے ڈل اینا خیال دادے کہ قدیم
مذہب آتا بنا اجداد پرستی آن مسونے۔ قبر اوقتا اولیکو عبادت گاہ مسونے مخلوق تینا بزرگ آتا قبر آتیا ہننے اوقتی
منشت لانے اودا پوہ مریرہ کہ قبر آتینی دا بزرگ آک زندہ اوتینا عزیز آتا مدت کن بریرہ۔ اینو ام انسان آتا
بھلو گروہ یا ڈل اس قبر یا مزار آتا زیارت آتیا کارہ۔ مزار آتیا مجاور آتا طبقہ شروع آن موجودے۔ دا مخلوق مزار تارکھ
سنجالے کیرہ۔ مخلوق آتیاں صدخہ و خیرات الیرہ۔ کھیساروم والا ک تینا اولیاء تا مزار آتیا حاضری ایترہ و دعا خواہرہ۔
بازا اسلامی ملک آتینی قہ پرستی نارواج ام ارے دنگہ نا سندھ و بلوچستان خاص وڑٹ پنی اہراڑے مسیت آک
دیران ادرگا تینی بھلو مخلوق اس ختننگ“ (۶) براہویکی مخلوق ام عقیدہ غاتیاں شوک مسونے خلقی شاعری ٹی اوقتا
راجی زند، تول و بش تون اوار اوار اوقتا عقیدہ، شرک و پال، سون و سات آک ام نظر بریرہ براہویکی راج ٹی تو ہم
پرستی لس اندا سوب آن خلقی شاعری ٹی پیر پرستی، شجر پرستی و حس و خاطر نا شاعر یک دو بریرہ۔ ہرا کہ اسے شرک اہ پالی
ا راج اینا آدینک اریر۔

زہیری تمکون سال نا
موسم خراسان آکانہ نن
اولی منزل نا یہی آن دانگے
حاجی حمل نا زیارت ا کینہ
ایلو منزل نا ڈھاڈر آن دانگے
پیر دو پاسی نا زیارت ا کینہ

ایلو منزل نا بولان آن دانگے
 بی بی نانی نا زیارت ۽ کینہ
 ایلو منزل ننا سریاب آن دانگے
 پیر بلو نا زیارت ۽ کینہ (۷)

اندردٹ اسہ پین شیسرس۔

بولان نا دیرے
 بی بی نانی نا پیرے
 نن کانہ وطن ۽ (۸)

براہویک بنیادی وژٹ اسہ پہوالی ۽ زنداس تدیفینو ہرافتا کنگ و بینگ نا بھلا وسیلہ مالداری مسونے
 ہراژان اوتینا زندنا ضرورت آتے پورو کریوناندن میل و ہیٹ تاپال ۽ سوتے اوک تینا کنگ نا وسیلہ جوڑ کریونو اوتنا
 سل تے تینکن چوٹ، خواہ، ایزک ایلو کاریم تینی ایونو یا مال تے سودا کنگ آن تینا ایلو کنوئی بینیوئی وسیلہ غاتے پورا
 کرینو۔ مال تے کن پھرو آبادی المی مریک و خنس بے پری ننا مخلوق کن بھلو گرتی ناسوب مسونے۔ براہوئی مخلوق
 نا علاقہ بلوچستان مسونے دا علاقہ پھر ۽ برسات ناسیم اٹ اوژدہ اف اندا خاطر ان داڑے اکثر و بیشتر پھر تا کمی آن
 ڈکال مسونے یا ایلو قدرتی آفت آک بسونو ہرافتا سوب آن سہد ارتا بھلو کچ اس بیماری یا ڈکال نا وجہ غان کسکونو۔
 دانا سوب آن مخلوق ۽ معاشی وژٹ بھلو سخاں رسینگانے۔ براہوئی مخلوق اللہ پاک آن دعا کرینے کہ دا آفت آتے
 ننے آن ہرف اندن داردٹ اوتنا جذبات آک خلقی شاعری نا وژٹ رسینگانے۔

پر کرک اللہ مرے ڈکال
 مرے ڈکال مالک اریہ بدحال

انت کروور ننا حیلہ و زُمباک
 بے پر آن باریسر دا ننا گُمباک
 بزغرا لشکرے مال تے کے نیت اف
 اچ جاگہ سے آ پر نا کہ هیت اف
 بچو دیرس اف دا ننا جل تے
 مالک کنیرہ پائے بین آن خل تے
 منہ سال آن خدہ نُن غلہ و زاغ ء
 پارہ کہ ڈکال ء خاران و چاغئے
 نی بنک اللہ جان کنا دا سوالے
 نی کرک بے وساسہد ارتا خیال ء (۹)

داروٹ اسہ پین خلقی شیرس۔

مش تے نی آرنگلا دا ننا پچاک
 ڈکال آن کسکونو جوانگا ہچاک
 ڈکال آن کنگر میک ننا پیش تے
 کوچہ غا کانہ ہتو ننا پیش تے
 کیوہ ای ڈکال نا پاوہ گپ ء
 تان ننا ڈکال آن اُسٹ ننا کپ ء (۱۰)

ڈکال آن بیدس براہوئی مخلوق کن جنگلی سہداک پریشانی ناسوب مسونو خاص کر خرما او قتا مال تیا اکثر جہو
 کرینے ہراژان بھلو کچ ایسی ہیٹ و میل تے نسخان رسینے۔ ولے ننا مخلوق خرمانا جہو تے تورنگ کن کچک

سانبانے ہرانا وجہ غان اوقتا مالک خوندی مسونو۔ دا واقعہ نابیان ء خلقی شاعری سیٹی داوڑ کننگانے۔

ای خنات خرمائے بیژان بیڑ بسک
 او ہنا خالی ہاتہ شیر اسک
 دا کچک ماشو بھاز کرے مھگی
 خناتہ خرما امر مس شکی
 خرما بریک پارہ مونی جل آن
 خرما خلیک پارہ پیرامپ ناغل آن (۱۱)

اسہ پین شیرس۔

ابوئے بورو آ سور ء کہ
 خرما درے تہ ڈور ء کہ
 گدان بش نس شک آتیا
 گودی خلکوئے پک آتیا
 شوان لگانے ڈک آتیا
 لنڈو تنھینے درک آتیا
 خرما بسونے ننگی تان
 خلبو پرغوبتہ ننگی تان (۱۲)

دا اسہ پھاشو حقیقت اسے کہ براہوئی مخلوق قبائلی نظام اسینا ش مسونے۔ اینوام داراج کی ٹکری، میرو معتبرو سردار ء بھلو عزت اس ارے۔ اوقتا فیصلہ غاک اینوام بھلو اثرس تخرہ۔ ”دانظام براہوئی تیٹی خانی دور آن بھاز مست رانج مسونے“ (۱۳) دائی نیازی ناروٹ قانون آک بھاز تڑنداریر دا نظام اٹ، پیرنگا، پختا، نیازی ء حد

آن زیات شرف تنگانے۔ تاریخ گواہ ہے کہ بھلا بھلا جنگ آتیشی اگرہ نیازی اس نیام تمانے تو او جنگ اودے
 عزت ترسہ ختم کنگانے۔ داراج نیازی عقر آن نادرہ ایٹک بھازنگ میٹھ آتیشی نیازی و دنگ ناسوب آن ہمو
 لٹ و بیر معاف کنگانے۔ براہوئی خلقی شاعری، ہراڑے چھنا و نیازی ناعزت و شرف ناشیمرتیان پڑے
 اموڑے محبوب ناصفت و ثناء، مہر و محبت، سنگتی دوستی، ہجر و فراق نام بھلوکچ ایسی شیکرک اوڑدہ اریر۔ دنکہ دایشیمرٹی
 شاعر تینا سنگت و نازیفیہ دن پاک۔

او کنا لیلی گدانی
 گام تے تخ مچہ مدانی
 جوغن آتیا ماچچہ خلیہ
 نی کنا اُستے پلیہ
 نی چمولہ کہ کاسہ
 زہیری و لیکو نی پاسہ
 نی کہ نسل نسیہ
 کنا استے پھل سفیہ (۱۴)

داروٹ اسہ پین خلقی شیکرک۔

برک برک دلبر ء جانی
 ای نیکن مسٹ باز پریشانی
 خنک نا خماری جوڑک نا گلابی
 تیرس لگا استہ کاری
 مران خنات نے کرلیس اشارہ
 بغیرس نے آن مفک گزارہ

براہوئی خلقی شاعری نے اسکان سینہ بہ سینہ بسونے دامزل اٹ خلقی شاعری ٹی پوسکنو پوسکنو خیال اوڑدہ مریدہ کرے نن داپانگ کینہہ داشاعری جتا جتا وخت جتا جتا مخلوق ناراجی زندہ تیغون اوار کریدہ بسونے۔ ولے دا بھلا سفرئی خلقی شاعری نا بھلو کچ اس ضائع ہم مسونے دانا کلان بھلا سوب ننا مخلوق نا پہوالی ء زند مسونے ہرا فک ہر وخت امپ ولڈئی مسونو۔ او فک ہر وخت اسہ ہندا اڈکتو۔ اندا سوب آن او فک شمار جوڑ کنگ کتور ہرانا وجہ غان علم وآ گاہی آن مرسورا گہ او فک اسہ ہندا مسورہ تو یقینا موڑے بھلو آبادی اس جوڑ مسکہ علم ء خوانگ نا اسہ سلسلہ اس بناء مسکہ۔ اسہ کنڈا گہ ننا مخلوق امپ ولڈنا وجہ غان اسہ ہندا سلنگ کتورہ تو ایلو کنڈا قبائلی ء زند ننا مخلوق ء اسہ جاء منگ کن ہم اللتنے۔ جنگ و جھیرہ غانا وجہ غان اسہ کنڈا د مخلوق معاشی مسکہ غانا شکار مسکہ ایلو کنڈا تین پہ تین نا دشمنی نا سوب آن او فک اسہ جاتینا آبادی تے سچ کنگ کتورہ۔ اندا سوب آن خوانگ ء علمی فائدہ غاتیان مر سلیر ہراژان ننا ادب سوگو منگ کتو۔

اسہ زبان ء ادب سینا ترقی وشونداری کن سرکاری سرپرستی نامنگ لٹی مرید ولے براہوئی ادب داژان ام محروم مسونے اندن خوانین قلات نا وخت ائی ام سرکاری زبان فارسی کس۔ اندا دورئی براہوئی زبان ء چو توجہ اس تنگتو۔ انگریز نا داڑے جنگ آن گڈگز اس انگریز آفیسراک کاریم کریر ہرختی ”رابرٹ لیچ لیفٹیننٹ بمبئی انجینئر 1938 ء ٹی اولیکو وار اسہ مضمون کس ایشیاء تک سوسائٹی بنگال نا ہنمیکو جلد ص 538 تا 554 ٹی شینک کرنے دائی براہوئی نا ارا خلقی ء شیر ہم میٹرسا شامل کرینے۔“ (۱۷)

1839 ء ٹی انگریز ریاست قلات ء قوضہ کنگ آن گڈ داڑے عیسائیت نا پرچار ء شروع کرے بلوچستان نا علماء تا اسہ مچی سیان گڈ دا فیصلہ کنگا کہ انگریز آتے بلوچستان ٹی عیسائیت ء تالان کنگ نا موقع تروئی اف۔ بلوچستان ء قوضہ کنگ آن گڈ انگریز اک بلوچستان ٹی عیسائی مذہب نا تبلیغ کن بھلونت ء دو خلکر بلوچستان نا علماء تا مچی نا فیصلہ داس کہ ڈھاڈراٹ اسہ مدرسہ اس جوڑ کنگے ہرانا کاریم اسلامی علوم و شریعت فقہ کن دا جا گہ نامقامی ء زبائک براہوئی ء بلوچی استعمال کنگے مکتبہ درخانی تو مذہبی تبلیغ کن بھلو خدمت اس سرانجام تس ولے تینا زبان تے اہمیت تھور۔ اگہ مکتبہ درخانی نا عالماک تینا مذہبی تبلیغ تون اوار براہوئی زبان ء اونا ادب کن کاریم کرو سر تو داژان ننا

خلقی ادب ۽ بھلو فائدہ اس دوئی مسکہ ولے ولد ام گڑاس اندونو ادیب و دانشور و دی مسور ہر افما خدمت آ تا وجہ غان
 براہوئی خلقی ادب نئے اینو کتابی وژٹ رسیٹنگ۔ داروٹ ڈاکٹر عبدالرحمان ناکاریمک کل آپاشوکہ اولک براہوئی
 زبان نازیہا اولیکو وار بنیادی آ کاریم کریر اندن ڈاکٹر عبدالرحمن تینا ایلو کاریم تون اوار خلقی ادب نازیہا ہم پٹ و
 پول کرینے۔ اوچندی خلقی شاعری، خلقی قصہ غاتے مچ کر یہ کتابی وژٹ مونا ایسونے۔ داکان بیدس افضل مینگل
 ام براہوئی خلقی ادب نازیہا بھلو کاریمس کرینے او خلقی قصہ و خلقی شاعری تے بھلو کچ ایٹی مچ کرینے۔ براہوئی
 خلقی شاعری ناروٹ اونا پنچ کتاب اریر ہراژان براہوئی خلقی شاعری ۽ بھلو سیو اس رسیٹگانے۔

براہوئی خلقی شاعری کن اسہ بھلو فائدہ اس دا ام مس کہ ہر اتم 1960 ءٹی ریڈیو ناکوئہ غان پروگرام آک
 بناء مسور اندن 1975 ءٹی ٹی وی ناناہ منگ آن بھلو کچ ایٹی خلقی شاعرک ریکارڈ مسور و مخلوق ٹی تالان مسور خلقی
 شعر تے پاروکا تینی حضور بخش مینگل، اختر چنال، محمد بشیر، ساول خان، گلستان مینگل، امان اللہ مینگل، محمد خان
 پرکانی، حضور بخش خضداری، سلطان محمد، محمد مراد پارکوئی ۽ نصر اللہ مینگل پنی ۽ داژان بیدس 1950 ءآن پدشینک
 مروکا رسالہ غاک ہرقتیشی ایلم مستونگ، نوائے بولان، نوائے وطن، تعمیر بلوچستان اندن براہوئی ادبی سوسائٹی،
 براہوئی اکیڈمی ۽ ایلو ادارہ غاک براہوئی خلقی ادب ۽ مونا دننگ کن بھلو کڑ دارس ادا کرینو۔

محاصل۔

خلقی ادب نا اہمیت آن انکار مننگ کپک دا ہر وخت کئی تینا قدرے پین زیات کریہے
 بسونے۔ دنیا نا اہمیت کہ زبان اریرا وقتا خلقی مذیک اریر۔ اینو تو ما ک تینا دا مذی ء مچ کنگ کے بھلو
 مگ و دو کنگشی اریر۔ داردٹ چندی انسٹیوٹ یا ادارہ غاک جوڑ مسونو ہر افا مقصد ہیرہ تینا خلقی
 ادب ء سوگو کنگ ارے۔ اندن اگہ براہوئی خلقی ادب نا مذی ء اُننگے تو دا اینو اَم بھلو کچ ایسی
 سازی ء۔ براہوئی خلقی ادب نا بشخاک کہ دا قبتی قصہ، داستان، متل، وساہت ء چاچا تون اواد
 شاعری اَم بھلو کچ ایسی شوان، بزغر، پوریا گرتا ء خلقی مخلوق نا سینہ ٹی دفن اریر ہر افا ک اندا سلسلہ ء
 برجاتیہ ہزار سال تا دا تخلیقی مذی تے نئے اسکان سر کریو۔ ولے اینو دا ترقی یافتہ دور کئی نن
 تون دھنوادارہ یا انسٹیوٹ اف ہرا کہ دا مذی تے مچ کریہے کتابی دروشم محفوظ کے۔ ولے ولدا
 اَم پستیکو صدی نا نیمہ غان گڈ براہوئی ادب نا مذی تے مچ کنگ کن گڑ اس دھنوادارہ جوڑ
 مسر ہرا کہ براہوئی ادب نا مختلف بشخ آ تا زیہا کاریم کریہ۔ دا ادارہ غاتیبی شعبہ براہوئی جامعہ
 بلوچستان کونہ، براہوئی اکیڈمی، براہوئی ادبی سوسائٹی آن بیدس چندی جرائد و رسائل آک
 اوڑدہ ء کہ دا قلمحت و کوششت اٹ براہوئی ادب نا مرواری تے بھلو تعداد ایسیٹ مچ کنگا۔
 داکان بیدس براہوئی ادب نا گڑ اس خرم خواجہ غاک تینا ہمت ء اندا ادارہ غاتا کک اٹ
 خلقی شاعری اوقصہ غاتے مچ کریہے کتابی دروشم اٹ مونا ایونو۔ ولے ولدا اَم ضرورت دا گڑ انا
 ارے کہ ہمو پھوال مخلوق ہر افا سینہ ٹی براہوئی خلقی ادب ء خاص کر خلقی شاعری نا بھلو مذی اس
 ارے اوقتا مچ کنگ او کتابی دروشم اٹ مونا اٹنگ کن نن تینا ذمہ داری تے پورو کین۔ تاکہ
 داسر مایہ ضائع مننگ آن سوگو مرے۔ نہ تو دا وخت ننا دریا ب بھاز تیزی اٹ تینا تیزانگا چلک
 آتیبی اندا خلقی ادب نا مذی تے چائے کہ ء نثر کئی مرے یا نظم کئی وپسہ دیک۔

حواشی

- ۱۔ کرد، عبدالرحمان، ”ادب و ثقافت وادی بولان میں“، بزم ثقافت کوئٹہ، ۱۹۶۶ء، پینہ خاک ۳۰۶-۳۰۵
- ۲۔ مینگل، افضل، ”ہمکنی“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۳ء، پینہ ۳۷
- ۳۔ صدیقی، حفیظ، ابوالاعجاز، ”کشاف تنقیدی اصطلاحات“، مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد، ستمبر، ۱۹۸۵ء، پینہ ۱۵۹
- ۴۔ مینگل، افضل، ”شیشلو“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۵ء، پینہ ۸۲
- ۵۔ مینگل، افضل، ”شوشنگ“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۱۹۹۲ء، پینہ ۱۵۰
- ۶۔ جلاپوری، علی عباس، سید، ”رسوم اقوام“، تخلیقات لاہور، ۲۰۰۰ء، پینہ ۷۰
- ۷۔ مینگل، افضل، ”شوشنگ“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۱۹۹۲ء، پینہ ۱۸۹
- ۸۔ مینگل، افضل، ”شیشلو“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۵ء، پینہ ۱۱۹
- ۹۔ مینگل، افضل، ”شیشلو“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۵ء، پینہ خاک ۱۳۳-۱۳۲
- ۱۰۔ مینگل، افضل، ”ہمکنی“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۳ء، پینہ ۱۶۶
- ۱۱۔ مینگل، افضل، ”ہمکنی“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۳ء، پینہ ۱۶۹
- ۱۲۔ مینگل، افضل، ”منگلی“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۰ء، پینہ ۹۳
- ۱۳۔ براہوئی، عبدالرحمن، ڈاکٹر، ”براہوئی زبان و ادب کی مختصر تاریخ“، مرکزی اردو یور ڈی لاہور، ۱۹۸۲ء، پینہ ۳۰
- ۱۴۔ مینگل، افضل، ”شیشلو“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۵ء، پینہ ۱۰۹
- ۱۵۔ براہوئی، عبدالرحمن، ”گواڑخ“، ادارہ ادب بلوچستان، کوئٹہ، ۱۹۶۹ء، پینہ ۷۱
- ۱۶۔ مینگل، افضل، ”شوشنگ“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۱۹۹۲ء، پینہ ۷۶
- ۱۷۔ مینگل، افضل، ”ہمکنی“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۳ء، پینہ ۱۱